

Burhanettin **Duran**
bduran@setav.org

TÜRK VE DÜNYA SİYASETİNDE 2024

Uluslararası sistemde belirsizlik, rekabet ve çatışma öne çıkarken Türkiye, küresel ve bölgesel krizlerde daha belirleyici olacağı bir diplomasi yürütüyor. Ankara, 2024'te çevre bölgelerde istikrar, güvenlik ve iş birliği oluşturma çalışmalarını sürdürecektir. Milli çıkarlarını, hem içinde bulunduğu ittifakları dönüştürmeye gayret ederek hem de gerektiğinde kendi başının çaresine bakma tedbirleri olarak koruyacak.

Bu yılı, maalesef 7 Ekim'de yeniden başlayan İsrail-Filistin çatışmasında ateşkesle ulaşamadan ve Kuzey Irak'ta verdiğimiz 12 şehidin acı hatıraları ile uğurluyoruz. 2023'te, ABD ve diğer Batılı ülkelerin İsrail katliamlarına verdiği destekle "BM, uluslararası düzen, değer ve norm" gibi kavramları altüst eden ve uluslararası toplumun vicdanında derin yaralar açan olaylara tanıklık ettik. İki yıl önce koronavirüs salgınının gündemimize taşıdığı büyük güç rekabeti, önceki yıl Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile hızlanmıştı. İsrail'in Gazze işgali, uluslararası hukukun tabutuna bir çivi daha çakarırken, bize dünyamızın yeni çatışmalara kolaylıkla sürüklenebileceğini gösterdi. Yemen krizi, ABD ve İsrail'in İran ve vekilleri ile bölgesel bir çatışmaya gitme riskini hatırlatıyor.

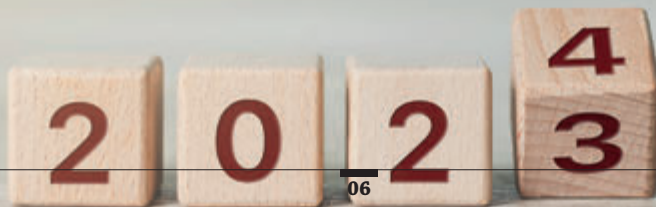
Toprak işgali temelindeki geleneksel savaşlar ve BM kurumlarının tabiriyle İsrail'in Filistinlilere uyguladığı "soykırım", eski dünyanın çatışma ve vahşetlerinin bizi terk etmediğini gösterdi. Ancak yine bu yıl bilgi teknolojilerindeki hızı ve yapay zekânın hayatımızı yaygın şekilde etkilemeye başladığını konuştuk. Küresel belirsizliklerin ve endişelerin arttığı bir dönemden geçiyoruz. Büyük güçlerin etki alanları ve kabiliyetleri, giderek sorgulanıyor. Yükselen bölgesel güçler ise uluslararası sistemdeki boşlukları giderebilecek ve krizleri çözebilecek kapasiteye ulaşabilmekten uzak.

2024'te çok sayıda ülkede kritik seçimler gerçekleştirilecek: ABD, Rusya, Hindistan, İngiltere, Tayvan ve Bangladeş gibi. Özellikle ABD ve Tayvan

seçimlerinin küresel dinamikleri etkileme ve jeopolitik değişimlere yol açma potansiyeli var. ABD'de Cumhuriyetçi bir başkanın (hele Trump'ın) seçilmesi durumunda, Rusya-Ukrayna ve İsrail-Filistin çatışmaları yeni evrelere geçecektir. ABD, Hint-Pasifik'te Çin'i çevrelerken; Çin, Tayvan'ın ana kıtaya katılımı hedefini açıklamaktan çekinmiyor. Ukrayna savaşı, iki tarafın da ilerleme kaydedemediği bir dengeye sıkıştı. Gazze krizi, Rusya'yı rahatlatırken, Ukrayna'ya ABD ve AB'nin verdiği desteğin azalma ihtimali yükseliyor. Bu, Rusya'nın lehine sonuç doğuracakken, Ukrayna ve AB'nin başının çaresine bakma durumuna düşmesi demek.

7 Ekim sonrası süreç, iki devletli çözüm hayata geçirilmedikçe Ortadoğu'da normalleşmenin sekteye uğrayacağını gösteriyor. Netanyahu hükümetinin hukuk tanımaz saldırganlığı, HAMAS'ı yok etme hedefi ve "yeddi meydanda savaşıyoruz" söylemi, mevcut krizin bölgesel çatışmaları tetikleme potansiyeline ve çözümsüzlüğe işaret ediyor. Bu durum Batılı devlet adamları tarafından da fark ediliyor. Fransa Cumhurbaşkanı Macron, Dubai'deki COP28 marjında yaptığı basın toplantısında, "HAMAS'ın tamamen yok edilmesinin mümkün olmadığını, hedefin bu olması durumunda savaşın 10 yıl süreceğini" söyledi. "Sistematik ve sürekli bombardıman sonucu sivilleri öldürmek", artık Batı kamuoylarında bile İsrail'in "kendini savunma hakkı ve terörizmle mücadele" argümanları ile örtülemiyor. Benzer şekilde, ABD Savunma Bakanı Austin, California'daki Reagan Ulusal Savunma Forumu'nda şu cümleyi kullandı; "Bu tür bir savaşta önem verilmesi gereken sivil halktır. Onları düşmanın kucağına iterseniz, taktiksel bir zaferi, stratejik bir yenilgiyle değiştirmiş olursunuz."

Elbette bu "dolaylı ve stratejik" açıklamalar, Han Yunus'u bombardımana başlayan İsrail ordusunu durdurmayacaktır. Batılı devlet adamlarının İsrail'e yönelik "sivil zayıftan

BU YIL, ABD VE TAYVAN SEÇİMLERİNİN KÜRESEL DİNAMİKLERİ ETKİLEME VE JEOPOLİTİK DEĞİŞİMLERE YOL AÇMA POTANSİYELİ VAR. ABD'DE CUMHURİYETÇİ BİR BAŞKANIN (HELE TRUMP'IN) SEÇİLMESİ DURUMUNDA, RUSYA-UKRAYNA VE İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMALARI YENİ EVRELERE GEÇECEKTİR. ABD, HİNT-PASİFİK'TE ÇİN'İ ÇEVRELERKEN; ÇİN, TAYVAN'IN ANA KİTAYA KATILIMI HEDEFİNİ AÇIKLAMAKTAN ÇEKİNİYOR.

kaçının" yönündeki ürkek çağrısı, iki-yüzlü, sefilce ve utanç verici. Erdoğan'ın şu cümlelerine hak vermemek mümkün değil; "Küresel güvenlik ve barışı korumak için kurulan Birleşmiş Milletler kendi çalışanlarını dahi İsrail'in barbarlığından koruyamıyor... Bu zulme destek vererek veya sessiz kalarak İsrail'in safında yer alan her kişi, kurum ve ülkenin gururla önümüze koyduğu o şatafatlı ideolojileri, sözleşmeleri, beyannameleleri, ilkeleri yerle yeksan olmuştur."

Mevcut yaklaşım devam ettiği takdirde, çatışmanın; Lübnan, Suriye, Irak, Yemen ve İran'a yayılması ihtimali, ABD'nin Ortadoğu'ya daha fazla angaje olmasını getirebilir. İran'ın nükleer silaha ulaşması da bölgede nükleer silahlanma yarışını tetikleyebilir. Bu ihtimaller, 2024'te Ortadoğu'yu hem iş birliği arayışlarının hem de yeni rekabet/çatışma risklerinin beklediğini düşündürüyor.

Türk Dış Politikasının 2024 Vizyonu

Uluslararası sistemde belirsizlik, rekabet ve çatışma öne çıkarken Türkiye, küresel ve bölgesel krizlerde daha belirleyici olacağı bir diplomasi yürütüyor. Pandeminin yönetilmesinde ve Ukrayna savaşı ile İsrail-Filistin çatışmasının ateşkesine ulaştırılması çabasında rol üstlenen Ankara, 2024'te çevre bölgelerde istikrar, güvenlik ve iş birliği oluşturma çalışmalarını sürdürecektir. Milli çıkarlarını, hem içinde bulunduğu ittifakları dönüştürmeye gayret ederek hem de gerektiğinde kendi başının çaresine bakma tedbirleri alarak koruyacak. Bu yaklaşım, Türkiye'nin "küreselleşmenin ve liberalizmin ölümünden" bahsedilen yeni dünyaya uyum mecburiyeti ile ilgili. Mayıs 2023 seçimlerinden zaferle çıkan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın güçlü liderliği ile Türkiye'nin bu süreci, etkili bir şekilde karşılamaya devam edeceği görülüyor.

2023'ün sonunda, İsveç'in NATO'ya üyeliğine onayı dışişleri komisyonun-

dan geçiren Ankara, 2024'ün başında Biden yönetiminin eş zamanlı olarak F16'ların satışını Kongre'ye sunmasını bekliyor. Washington'ın Kongre'deki lobileri bahane ederek, bu uzlaşmaya uymamasının, Türk-Amerikan ilişkilerine hasar vereceği açık. Uzlaşmasının çalışması durumunda savunma konusunun ABD, Kanada ve İsveç ile ilişkilere olumlu bir ivme sağlaması mümkün.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki yakınlaşmanın bu yıl da sürmesi beklenirken, Avrupa Parlamentosu'nda aşırı sağ bir zafer, Türkiye-AB ilişkilerini işler hale getirmeye engel olabilir. Ankara, Türkiye ile çalışmanın Avrupa güvenlik mimarisi ve stratejik geleceği için ne kadar değerli olduğunu, Avrupa başkentlerine hatırlatmaya devam edecek. Ve Rusya-Ukrayna Savaşı'nda ateşkesine ulaşmak, Türk diplomasisinin önemli bir aktivite alanı olacak. 2024'te Putin'in Ankara ziyaretinin enerji, Suriye ve diğer bölgesel meselelerde olumlu müzakerelere sahne olması kuvvetle muhtemel.

Türkiye'nin Ortadoğu Siyaseti

Türkiye, Filistin'deki İsrail katliamlarına karşı en etkili tavrı alan ve en yüksek perdeden eleştirilerini sürdüren ülke olmaya devam ediyor. Aralık başında Cumhurbaşkanı Erdoğan, Katar Emiri Al Sani ile görüşmek ve 9. Türkiye-Katar Yüksek Stratejik Komite Toplantısını gerçekleştirmek üzere Katar'a gitmişti. Türkiye ve Katar, İsrail-Filistin çatışmasının sona ermesi için yoğun çaba gösteren iki ülke olarak temayüz ediyor. Doha, "geçici ateşkes" arabuluculuğunda öne çıkarken Ankara, İsrail'in ateşkesine zorlanması ve kalıcı ateşkes konusunda etkin bir diplomasi yürütüyor.

Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan, Dubai ziyareti dönüşünde gazetecilere verdiği mülakatta İslam İşbirliği Teşkilatı'nın (İİT) Riyad Zirvesi'nde kurulan ve Dışişleri Bakanı Fidan'ın da içinde olduğu Yedililer (temas) Grubunun Londra, Paris,

Barselona ve New York görüşmelerinin "çok ciddi neticeler vermeye başladığını" söyledi: "Gazze'yi iki devletli çözümün olmadığı bir ortamda tartışmama konusunda muhataplarımızı bir noktaya getirdik. Ortak baskımız neticesinde Avrupa ülkelerinin bir kısmının hem bizim konumumuzu anladığını hem de bizim savunduğumuz tezleri sahiplenmeye başladıklarını gördük." Erdoğan ayrıca, İİT üyelerinin Türkiye'nin uzun yıllardır söylediği "bölge halklarının kendi sorununa sahip çıkması" prensibini kurumsallaştırmasının ve ortak politikalar etrafında birleşmesinin "en büyük stratejik kazanç" olduğunu belirtti.

Ancak Türkiye'nin yapıcı tavrı karşısında ABD'nin izlediği siyasetin yıkımı sürdürmedeki etkisi de devam ediyor. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Guterres, BM Şartı'nın 99. Maddesi'nin kendisine verdiği yetkiyi kullanarak Güvenlik Konseyi'ni "uluslararası barışa ve güvenliğe bir tehdit olarak" değerlendirdiği Gazze savaşıyla ilgili göreve davet etti. 15 üyeye gönderdiği mektupta, "Korkunç insani acı, fiziksel yıkım ve kolektif travma" meydana getiren iki aylık savaşın ardından Gazze'deki insani yardım sisteminin çökme riski altında olduğunu söyleyen Guterres, ateşkes istedi. Konseyin cuma günü oylamasında ateşkes, 13 "evet", 1 "çekimser" oya karşılık sadece ABD'nin (hayır oyu) "veto"su ile reddedildi.

Bu, 7 Ekim'den bu yana ABD'nin ateşkesi beşinci vetosu. Sonuncusunda tek başına kalsa da Washington, Tel Aviv'in sivilleri katletmesini durdurmayacağını, yani destekleyeceğini açıkladı. Böylece ABD, İsrail'in suç ortaklığını bir kez daha paylaştı. Yine Washington'ın kendi yasalarını ve insani hukuku dikkate almadan İsrail'e aralarında 2 bin kiloluk sığınak delicilerin de bulunduğu en az 15 bin bomba ve 50 binden fazla top mermisi gönderdiği hatırlanırsa meselenin vahameti daha iyi anlaşılır. ABD Dışişleri Bakanı Blinken, bir mülakatta "sivillerin öldürülmesi devam etse bile savaşın ne zaman biteceğine İsrail'in karar vereceğini" söyledi.

Kuşkusuz ABD'nin sefil yalnızlığını en çarpıcı şekilde gündeme getiren lider Cumhurbaşkanı Erdoğan oldu. ABD'nin en son veto kararından sonra Erdoğan şu cümleyi kullandı; "BM

Güvenlik Konseyi'nde beş daimi üye ve geçici üyeler var. Fakat sadece ABD'nin ret oyuyla maalesef ateşkes reddedildi. Tek başına. Böyle adalet olur mu? Böyle adil bir dünya olur mu? Ama biz ne diyoruz; adil bir dünya mümkün ama ABD'yle değil."

ABD, ne yazık ki sorumsuz bir süper güç olarak davranmayı âdet haline getirdi. Başkan Trump da olsa Biden da olsa bu değişmiyor. Biden yönetiminin Gazze politikası, Amerikan istisnacılığının yeni bir sefaletine işaret ediyor. İçeride demokratik gerilemeyi dışarıda ise "adil bir dünyanın oluşmasının önündeki sorun" olarak görülmeyi getiriyor.

Amerikan siyaseti, Gazze'deki tavrı ile ilk defa değer tanımaz bir konumda değil elbette. Washington'ın kendi çıkarları gündeme geldiğinde uluslararası hukuk, değerler ve özgürlükler konularında çifte standartlarla davrandığına uluslararası toplum çok kez şahit oldu. Amerikan askerlerinin 11 Eylül sonrası Irak'ı kitlesel imha silahları bulunduğu iddiasıyla işgal etmesi bile yeterli bir örnekti. Irak işgal edildi, Saddam devrildi, yüz binler öldü ve bulunamayan silahlar için kimse ABD'yi suçlayamadı, yargılamadı. ABD'nin kendisi dışında, değerleri ve hukuku en fazla kenara bıraktığı ülke de İsrail. Sadece 1970'ten bu yana Güvenlik Konseyi'ndeki İsrail-Filistin oylamalarında ABD, 35 kez veto kararı olarak İsrail'i kayırdı.

Diğer yandan, 4 Ocak'ta Türkiye'ye gelecek olan İran Cumhurbaşkanı Reisi ile ikili ve bölgesel düzeyde değerlendirmelerin kritik önemde olduğu açık. 7 Ekim sonrası sürecin (en başta Rusya olma üzere) kazananları arasında yer alan İran, 2024'te ABD ve İsrail'den sınırlandırıcı hamleler görebilir. HAMAS saldırısı sonrası dönemde İsrail, İran'ı ve vekillerini cezalandırmayı daha vazgeçilmez bir yerde görüyor. Zira "Direniş Ekseninin" en zayıf halkası olan HAMAS bile İsrail'in caydırıcılığına bu denli zarar verebiliyorsa Hizbullah ve diğer İran vekilleri daha etkili olabilir. 2023 sonu itibarıyla

Rusya'ya savaş dronları ve balistik füzeler konusunda yardımcı olan İran'ın, karşılığında Rusya'dan daha ileri silah teknolojileri aldığı ve nükleer konusunda anlayış gördüğü konuşuluyor. Çatışmanın bölgeselleşmesini istemeyen ve İran'ın daha fazla kapasite geliştirmesinden rahatsız olan ABD, seçim dönemi de olsa, Tahran'ın alanını genişleten girişimlere yönelik yeni adımlar atmak zorunda kalabilir.

İşte bu ortamda Türkiye, İran ile rekabet alanlarını (Zengür koridoru ve Kalkınma yolu projesi) iş birliğine çevirmek ve PKK ile mücadelede daha ileri gitmek isteyecektir. Körfez ülkeleri ile ikili ilişkilerini stratejik seviyeye çıkaran Türkiye, Türk Devletleri Teşkilatı'nı güçlendirmeyi sürdürecektir. Azerbaycan-Ermenistan barışına ulaşılmasına destek verecek. İsrail'in katliamlarına en üst düzeyde karşı çıkan Türkiye, bir yanda savaş suçlularının yargılanması diğer yanda ateşkesin ulaşılması ve iki devletli çözümün hayata geçmesi için diplomatik çaba sarf edecek. Irak ve Suriye'de terörle daha etkin ve ileri mücadele, savunma sanayii ve enerji alanlarındaki yeni atılımlar, çevre bölgelerde yeni iş birliği/entegrasyon arayışları ve arabuluculuk faaliyetleri, 2024'te Türk diplomasisinin gündemini oluşturacak. **■**

Kuşkusuz ABD'nin sefil yalnızlığını en çarpıcı şekilde gündeme getiren lider Erdoğan oldu. ABD'nin en son veto kararı sonrası Erdoğan şu cümleyi kullandı; "BM Güvenlik Konseyi'nde sadece ABD'nin ret oyuyla maalesef ateşkes reddedildi. Tek başına. Böyle adalet olur mu? Böyle adil bir dünya olur mu? Ama biz ne diyoruz; adil bir dünya mümkün ama ABD'yle değil."

Cumhurbaşkanı Erdoğan, BAE ziyareti dönüşü uçakta gazetecilere açıklamalarda bulundu, soruları yanıtladı. (TCCB-Murat Çetinmühürdar/AA, 2 Aralık 2023)

